

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI

VII. Dizi-Sayı 80¹

İBN SÎNÂ
DOĞUMUNUN BİNİNCİ YILI
ARMAĞANI

2. Baskı

Derleyen

Ord. Prof. Dr. Aydın SAYILI

TÜRK TARİH KURUMU

ANKARA, 2014

İBN SİNÂ AFORİZMASI HAKKINDA

Ord. Prof. Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Şark'ın Türk âleminde yetişmiş, Garb'da hayatından bin sene geçmesine rağmen hâlâ ilim ve marifet ve müsbet ilim araştırmalarında sönmez bir ışık olan Buhâra'lı İbn Sînâ'mızın bugün de bütün dünyada en baş düsturlarımızdan olan sözlerine burada tekrar değineceğiz.

Onun ruhunun bize hâlâ hâkim olduğu XX. asrın son beşte birinde gönümüz onun, cidden hayat tecrübeleri süzgecinden geçmiş sözlerinin binlercesinden üzerinde işleme en güzellerinden seçmek ve bunları hayatta bizi ileriye götürecek anayasamızda yer almasını istemek yerindedir. Onları yaşayamadığımızın bir nişanesi olarak seçtiklerimizi birlikte yeniden ortaya koymayı ihmalimiz bizim için ziyandır ve acı neticeler vermektedir. Bu cihetle yeni ve lüzumlu bir seçime girdik.

İbn Sînâ bu sözleri zihni olgunluğunun meyvelerindedir. Kendi ayarında büyük mütefekkirlerin aforizmalarını yapmaları ilerlemelerinin birer ölçüsü mesabesindedir. Bunlar zaman zaman insanların doğru düşüncelerinin, kendilerinde olduğu gibi diğer insanlarda da çoğalması lüzumlu sayılmalıdır. Zira İbn Sînâ gibi büyük insanların çoğalmaları lüzumunu da hatırlatmaktadır. Onun için bu sözleri benimsemek icabeder. Biz de bu deneme ile mecbur olduğumuz bir vazifeyi yerine getirmeye çalıştık ve tam yapamadığımızı inanarak bu tecrübelerimizin en yenisini yine eskilerinden sıralamakla yetindik.

Kaynaklarımız bibliyografyamızda görüleceği üzere çok çeşitlidir. Hep el birliğiyle bu gibi kaynaklardan seçmeler yapmayı denemeliyiz. Biz yarım asrı dolduran araştırmalarımız esnasında bunları topladık. İşte bunları misal olarak sunmayı uygun bulduk, Herkes her konuda burada zikrolunmayanları toplamalı ve ayrı yazılarla bildirmeyi vatan borcu saymalıdır.

Binlercesinden çok az birkaçı :

— Zaman bir ağız ise ben onun diliyim. (1)

- Bana hased edenleri bir tarafa attım. Adlarını anmadım. Onların ise bütün ömürleri hased ile geçti, (1)
- Bir kimse kendisinin ne olduğunu bildikten sonra kendisini bilmeyenlerin onun hakkında söylemekte oldukları sözlerin onun nazarında hiç bir önemi ve etkisi yoktur, (1)
- Sana karşı bir hata eden kimse özür dileyecek olursa onun özürünü kabulde tereddüt etme... (1)
- Rızık için hiç kıvrınma; şuraya buraya saldırma.. Herkes nasibinden fazla bir habbeyle nail olamaz. (1)
- Kişinin akli bol olursa zamanındaki kıtlıktan ona bir ziyan olmaz. Kıtlığa rağmen o, aklının bolluğu sayesinde hoş yaşayabilir, (1)
- İyiliklerin en faydalısı sadakadır. En iyi huy herkesin eza ve cefasına katlanmaktır, kimseye ses çıkarmamaktır. Yapılan işlerin en kötüsü riyakârlıktır. İnsan canını dedikodudan, münakaşa ve kavgadan ve herhangi bir hale karşı infialden çekmedikçe, çekemedikçe kir ve pastan temizlenemez. (1)
- Dünya dediğin budur: Kenetlenmesi kırılmak ve yapılması yıkılmak içindir. (1)
- Nice sevap zannolunan şeyler vardır ki sevap değil hatadır. (1)
- İnsan avunur, aldanır; günler ise durmadan geçer, ilerler. (1)
- Taliin yüz göstermesinin ucu, kulpu, sebat ve kararı yoktur. (1)
- Zenginliği bulmuş, akıl ve idraki kaybetmişlerdir. Acaba bulmuş oldukları şeyle kaybettikleri değerce bir midir? (1)
- Buna ihtiyarlık derler; elbette saç, sakala kır düşecektir. İstersen saç ve sakalındaki akları kes, yol, istersen ört. (1)
- İhtiyarlara hürmet eyle ve onları azizlemeyen gençlere darıl!.. (1)
- Darılmada pek ileri gitme... Tasrih ve tayini bırakıp kinaye ile söz söyleme... (1)
- Öfkelenildiği vakit haykırılmamalıdır. (1)

- İnsanın ruhu kandil, hilm aydınlığı ve ilâhî hikmet te ondaki zeytin yağı terkibidir.
- Benim fazilet sahibi bir hekim olduğumu çekemiyorlar. Kendilerinin cehilleri karşısında faziletlerimi görmek onlara ağır geliyor. (1)
- Onlar kendi akıllarıyla beni çekiştirmekte, didiklemekte olmalarıyla bana bir fenalık yaptıklarını zannediyorlar. Bence onların beni çekiştirmeleri, dağ keçilerinin dağa tos vurmalarına benzer. (1)
- Taun vakt-i vebada çok vâki olur ve belli yerlerde de çoktur. (2)
- Çok kere kanser olup gizli kalır. Ve ona iyi gelecek odur ki seretan tahrik olunmaya. Zira dokunulursa helâke sebep olur. İlaçlanmayıp terk olunursa hastalığın müddeti uzar. Görünürde hastalık küçük ve yeni başlamış ise içeri dalacak dal ve budaklarıyla tamamen alınırsa hastalık ortadan kaldırılır. (2)
- Seksüel birleşmede ileri gitmiyesin. Bu durumda ileri gitmemek sağlık yapısının temelidir. (3)
- Yemek ile tamamiyle karnını doyurmadan önce yemekten elini çek. (3)
- Bağırsağını üçe ayır. Biri yiyecek, diğeri içecek, üçüncüsü de hava payı olsun. (3)
- Eğer tozlar ve dumanlar olmasaydı insanoğlu bin sene yaşardı. (3)
- Her ne istersen sor, korkma. Her hastalığın devasını bilen ve her söylediğini anlatmaya kaadir kimsenin karşısındasın. Tıbbın gizli sırlarını sana haber verir. Bokrat, Batlamyus, Sokrat, Calinos'tan sonra bu meydanın sahibi benim. (3)
- Sanat tabiatten daha zayıftır. (4)
- Her insanın sevinmeye ve mahzun olmağa kudreti vardır. Fakat insanların bazıları feraha ve bazıları da daima hüzne müsaittir. Çokça âdet edinilmiş şeyler maruf olmayan sebeplerdir. Çünkü çok alışılan şeye akıl ve zekâsı ulaşmaz. (4)
- Ferahın arka arkaya gelmesi ferahı hazırlar. Keza kederin arka arkaya bulunması da kederi ve sıkıntıyı hazırlar. (4)

- Her kalbi kuvvetli olan çok sevinen olmadığı gibi her çok sevinçlinin de kalbi kuvvetli değildir. (4)
- Kızgınlık çabuk geçerse hayalde tesiri sürmez, bozulur ve kin hasıl olmaz. (4)
- Perhiz tabiatın yardımcı ve her türlü dert ve hastalıklardan kurtaran şifacısıdır. (5)
- Fevkalâde muhtaç olmadıkça hiçbir ilaç ve şerbeti içme!. (6)
- Her hastalığı yapan bir kurttur. Yazık ki onu görecektir elimizde âlet yoktur. Temizlik bu gibi kurttan ileri gelen hastalığın önünü alır. (7)
- Bukrat Hekim ne güzel demiştir: İlaç hem temizler, hem fenalık yapar. (8)
- Her uzvumuzun kendisine göre bir mizacı vardır. Ruh mizacının diğer uzuvların tabiatı ile karışmaya ihtiyacı yoktur. (8)
- Eğer ben insanların gönüllerinde bir tesir ve sevgi bırakmamış olsaydım benimle ilgilenmezler ve leh ve aleyhimde bulunmazlardı. (9)
- Bana yan yan bakıyorlar; çünkü ben yüceliğin uğruna çalışarak gecele-rimi sabah ettim. Onlar ise sabahlara kadar uyudular. Sevmiyerek bak- tıklarından beni fena görüyorlar. Severecek baksalardı, bende fena gör- mekte oldukları şeylerin iyi olduklarını anarlardı. (9)
- Ey beni hasta olmayan gözleri ile hastalandıran güzel! Senin gözlerin beni hasta ettiği gibi aynı zamanda benim hastalığımın dermanıdır. (10)
- İhtiyarlığın rengi benim sakallarımın yanında bir ihtar nişanıdır ki bana yolsuz davranışlar, kötü işler yapmaya meydan kalmadığını bildirir. Bana bu akları boya diyenler oldu. Ben de onlara şöyle dedim: Ben bu ihtiyarlığı, bu ak saç ve sakalı diri olarak üzerimde taşımak istemiyorum. Bir de onları siyah boyaların altına gömüp ölü olarak nasıl taşıya- yım. (10)
- Sırrını herkesten sakın ve daima kuşkulu ol! Çünkü akıllı olmak demek kuşkulu olmak demektir. Eğer sen sırrını saklarsan sır senin esirin olur. Onu açığa vurursan sen onun esiri olursun.

- Benim gönlümün kırılmaz sabrı, senin gönlünün de erimez sertliği var. Şu halde sevdiğim, aşk ve seveda yolunda ikimiz de iki katı taşız. (10)
- Nice cansız insan vardır ki yüksek mertebelere erişmişler ve kocamanlaşmışlardır. Bunların cansız olmalarına rağmen büyümelerine şaşılmaz mı? (10)
- Dünyanın harcını kendisi alan padişah benden daha mutlu ve hiçbir Bey benden daha bahtiyar değildir; fakat siz bu zevki bilemezsiniz. Dünya hırsı peşinde olanların gözleri bunları seçemez, onlar tek gözlüdür. (10)
- Bildim ve anladım ki hiçbir şey bilinmemiş ve hiçbir şey anlaşılmamıştır. (11)
- Şu anda öyle bir haldeyim ki her ne görüyorsan onu tanrım diye görüyorum. (12)
- Malın seni aldatmasın. Eğer malını koruyup saklarsan o başkalarındır ondan sarfettiğin senindir. (13)
- Ey hava vü hevese bağlanmış nefis! Acele et ki bir nefesin himayesinde-sin. (14)
- Rindin dünyalıktan bir yudum şarabı var. Serhoş olunca onu da elinden bırakır. Şeyhin iyi, kötü yüz bin ilişkisi var. Muttasıl bu iyidir, bu fenadır diye ıknır. Pek tuhafı budur ki uzağı görmeyen insanlar, rindi avam takımından, şeyhi de Huda-perest sayar. (14)
- Avam topluluğu tarafından reddedilmeyip kabul edilmek için kendini eşek yapma.. Çünkü avamın işi eşeklikten, hırıldıdan başka olamaz. (15)
- Şarap ruhun gıdasıdır. Onun rengi uzaktan gölün rengiyle alay ediyor. Şarap içen ahmak bunu içince hemen elini kılıca veya bayrağa götürürse bunda şarabın ne günahı var. Eğer Ebû Ali İbni Sînâ gibi şarabı hikmet yoluyla içecek olursan, Hakk'a kasem olsun ki vücudun mutlak hak kesilir. (16)
- Tıb ilmi iki beyte sığdırılmıştır. Ve söylemenin güzeli de kısa söylenmesindedir. Az ye! Yedikten sonra hazmoluncaya kadar başka bir şey alma! Zira şifa yemeğin hazmolmasındadır. İnsanın sağlığını bozan yemek üzerine yemek yemektir. (17)

- Belâlar seni sıkıntıya sokarsa “Elem neşrah” sûresini düşün. Zira orada her güçlük iki kolaylık arasındadır, der. Bunu düşün de ferahla.. Zira sıkıntı sürüp gitmez, sonu selâmettir. (17)
- ... Elinden geldiği kadar cimâi azalt... Zira onunla rahme akıtılan hayatın suyudur. (18)
- Kara toprağın dibinden (yani arzın merkezinden) ta Zuhâl’in evcine kadar cihanın bütün zor noktalarını hallettim. Her fikrin ve her cümlenin kaydından çıktım, fırladım. Her bağ açıldı fakat ecel bağı açılmadı. (19)
- Günün birinde hekimlerden vukuf sahibi birine sordum: Saçımın sakalımın ağarması nedendir, dedim. O da (balgam) dandır dedi. Bunun üzerine sıkılmadan o zata “Sözünde hata ettin. Balgamdan değil, belki gamdandır” dedim. (20)
- Ey feleğin hareketlerinden gafil olan kimse.! Allah seni uyandırсын, ne kadar gafilisin. Sakladığın surette malın başkası içindir. Maldan ne ki harcarsan işte o senindir. (21)
- .....

BİBLİYOGRAFYA

1. İbn Ebi Usaybia, Tabakatü'l-etibbâ'da İbn Sînâ biyografisi şiirlerinden. Ord. Prof. Dr. Şerefeddin Yalrkaya tercümesi.
2. İbn Sînâ'nın Kanûn'unun Tokatlı Hekim Mustafa Efendi tercümesinden. El yazısıyla 19 cilt defter. Ragıp Paşa Kütüphanesi nüshası, vr. 49, 134, 150. Eskilerin vebai-sâri (bulaşıcı hastalıklar), tâun seyyar (Peste) sözüne uyarcasınadır.
3. İbn Sînâ'nın tıbdan küçük Urcûze'si. Ord. Prof. Şerefeddin Yalrkaya tercümesinden. Türk Tıp Tarihi Arkivi N. 3, 1935. arabca asılını Beyrutlu Osman Efendi verdi.
4. Berthelot, La chimie des anciens, 1889, Paris, p. 260.
5. İbn Sînâ'nın bir manzumesi. Köprülü Ktp. Fazıl Ahmed Paşa Kısmı N. 792.
6. Bursalı Hekim İbn Şerif, "Yadigâr", cildinin metni dışında. I. Sultan Hamid Ktp. N. 1040.
7. Veteriner Osman Rahmi, Tababet-i İlahîyeden Bir Nebze. 1334 (1908).
8. İbn Sînâ'nın kalp ilaçları eseri, Kilisli Rifat çevirisinden.
9. İşârât Şerhi bitiminde, Râgıp Paşa Ktp. N. 847.
10. Bir mecmuadan. Ayasofya Ktp. N. 4829. M. Şerefeddin Yalrkaya tercümelerinden.
11. Şerh-i multahha'ü Çağmîni. Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed Ktp. N. 3003.
12. Bir mecmua sonunda, İbn... bunu ölürlen söylemiştir. Süleymaniye Ktp. Reisül-küt-tab N. 1200.
13. Rûhü'l-beyân sahibi Bursalı İsmail Hakkı el yazısıyla. Süleymaniye Ktp. Esad Ef. N. 3369. ve Köprülü Ktp. N. 1353.
14. Bir mecmua, Süleymaniye Ktp. Lala İsmail N. 579.
15. İstanbul Üniversite Ktp. N. 235.
16. Müntehâbu Sıvânü'l-hikme. Köprülü Ktp. N. 902.
17. Şifâü'l-Eskaam dışında İbn Sînâ'nın bir şiirinden. Süleymaniye Ktp. Cârullah Ef. N. 1521. Üstadım Nazmi Tura çevirisinden.
18. Mu'cezû'l-kanûn boş yerinde. Üniversite Ktp. Yıldız kitapları N. 237.
19. Mecma'u'l-fusehâ'dan.

20. Nûniye şerhi. Hüseyin Avni'nin. Süleymaniye Ktp. Esad Ef. N 3420. vr. 23 ve N. 3431.
21. Süleymaniye Ktp. Esad Efendi N. 3396. Boş yerinde bir kayıttan.

İBN SİNÂ AFORİZMASI LİTERATÜRÜMÜZ BİBLİYOGRAFİSİ:

- İbn Sînâ Hayatı ve eserleri hakkında çalışmalar. Dr. A. S. Ünver İ. Ü. Tıp Tarihi Enstitüsü N 49. 1955
- İbn Sînâ'nın Güzel Sözleri. Yücel m. N 29. 1937
- İbn Sînâ Tababeti ve Fikirleri. Birim N 7. 1937
- İbn Sînâ ve Sözleri T. Tıp Tarihi Arkivi N 5 1938
- İbn Sînâ'nın manzum bir nasihati T. T. T. arkivi N 14. 1939
- İbn Sînâ diyor ki. Yeniden doğuş T. T. T. arkivi N 19-20. 1944
- İbn Sînâ'nın hissi ve müspet mahiyette sözleri. İstanbul Klinik dersleri d. N 10. 1950
- İbn Sînâ Aforizması üzerine. İran'da Nisan 1954. İbn Sînâ hicri bininci yılı ihtifalind Farsça ve Fransızca tebliğim. İbn Sînâ hayatı ve eserleri eserinde.
- Diğer dillerde yayınlar. İbn Sînâ Hayatı ve Eserleri.